

On-woorden met een 'non-woord' als grondwoord

In het Nederlands kan men het voorvoegsel *on-* aan een groot aantal naamwoorden en bijwoorden toevoegen. Er zijn echter een aantal on-woorden, bijvoorbeeld 'onnozel' en 'onbeschoft', waarbij de grondwoorden in onbruik zijn geraakt of *in hun huidige vorm en functie* niet (meer) bestaan, hier 'non-woorden' te noemen. Taalkundig gezien, is 'onnozel' het tegendeel van 'nozel' en 'onbeschoft' het tegendeel van 'beschoft'. Het gaat bijna altijd om bijvoeglijke naamwoorden of bijwoorden, maar er zijn ook zelfstandige naamwoorden bij, zoals 'onbruik', 'onbeleefderik', 'onbeschofterik', 'onmin', 'onterik' en 'onverlaat'.

Het zou interessant zijn zulke woorden op een rijtje te zetten, zonder de geschiedenis van hun ontstaan in etymologische en morfologische zin te beschrijven, d.w.z. naar herkomst, vorm en betekenis. Dat vraagt uiteraard om nadere studie. Met de volgende lijst van zes-en-zestig woorden wordt niet aanspraak gemaakt op volledigheid. Het bijvoeglijk gebruik van verleden deelwoorden kan problematisch zijn. Wat in elk geval direct opvalt is dat er niet minder dan twee-en-twintig woorden zijn met het achtervoegsel *-lijk*.

Onbruik, *Onbedaarlijk*, *Onbehaaid*, *Onbeholpen*, *Onbeleefderik*, *Onbelend*, *Onbemeterd*, *Onbenullig*, *Onbeschaamderik*, *Onbeschoft*, *Onbeschofterik*, *Onbeschrijfelijk*, *Onbesuisd*, *Onbeziens*, *Ondanks*, *Ondoorgrondelijk*, *Ongedeerd*, *Ongelooflijk*, *Ongenaakbaar*, *Ongerept*, *Ongeveer*, *Onhebbelijk*, *Onheilspellend*, *Onlangs*, *Onmetelijk*, *Onmin*, *Onnoemlijk*, *Onnozel*, *Onomwonden*, *Onomstotelijk*, *Onontkoombaar*, *Onophoudelijk*, *Onooglijk*, *Onoverkomelijk*, *Onstuimig*, *Onstuitbaar*, *Ontegenzeggelijk*, *Ontegensprekelijk*, *Ontestik*, *Ontiegelijk*, *Ontroostbaar*, *Onuitputtelijk*, *Onverbrekelijk*, *Onverdroten*, *Onvergelijkelijk*, *Onvergetelijk*, *Onverhoeds*, *Onverhoopt*, *Onverjaarbaar*, *Onverlaat*, *Onvermijdelijk*, *Onvermoed*, *Onverrichterzake*, *Onversaagd*, *Onverschillig*, *Onverschrokken*, *Onverwijld*, *Onverwinbaar*, *Onverwinnelijk*, *Onverzettelijk*, *Onvervaard*, *Onverveerd*, *Onverwachts*, *Onvoorziens*, *Onweersprekelijk*, *Onzijdig*.

De woorden 'ongaans' ('niet gaande' / 'niet in staat te gaan') en 'ongans' ('niet heel/geheel' of 'niet gezond/niet wel') hebben heel waarschijnlijk dezelfde betekenis, want het is niet uit te sluiten dat 'ongans' afgeleid is van 'ongaans' door verkorting van de aa-klank. Een vergelijkbaar voorbeeld is het tegenwoordig veelgehoorde woord 'hartverzakking' die taalkundig teruggaat op 'hartverzaking' (in het Nederlands synoniem van 'hartfalen' en in het Afrikaans *hartversaking*). Bij 'verzaking' denken we aan 'bodemverzaking', 'verzaking van de bekkenbodem' en 'vaginale verzaking'. Een 'verzaking' van het hart is volstrekt ondenkbaar, omdat het hart geen orgaan is die kan verzakken. Zie mijn artikel "[Omkering van naamwoord en werkwoord in samenstellingen](#)". Voor een poging om 'hartverzakking' medisch te verklaren, google 'hartverzaking'.

Casper Labuschagne

Emeritus hoogleraar Rijksuniversiteit Groningen.

Haren, november 2018.